

Postmodernism and the Rediscovery of Value. – London: Lawrence and Wishart, 1993. – P. 23 – 65; **39.** Young R. The Struggle for Quebec: From Referendum to Referendum? – Montreal & Kingston: McGill-Queen's Univ. Press, 1999. – 438 p.; **40.** Представництво України при ЄС. - Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua>; **41.** Центр навчання і досліджень з європейської та євроатлантичної інтеграції України. - Режим доступу: <http://www.napa-eurostudies.org.ua>.

Valentyna Bohatyrets

Algorithm of Interethnic Issues Solution in the Integration Context

Some European regions, countries and towns are coloured by the image of ethnic, religious or cultural animos-

УДК 321.7

РІЗНОМАНІТНІСТЬ ПІДХОДІВ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗМІН У ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ СВІТІ

У статті розкрито різноманітність демократичних змін у ЦСЄ і колишньому СРСР. Виявлено відсутність єдиного взірця транзиту – переходу до демократії для країн і вказано їх чотири групи: вільні типово християнські; частково вільні країни – православні; невільні – бідні мусульманські країни; неперехідні – азійські країни з традиційними релігіями і низьким рівнем доходів. Автор аналізує підходи вчених-транзитологів до демократизації й етапи перехідного періоду в країнах регіону та доводить, що демократизація – не уніфікація політичної карти світу, а, швидше, диверсифікація її поступу.

Ключові слова: демократизація, диверсифікація, перехід, транзит.

Восени 2009 р. світ відзначив двадцятиріччя оксамитових революцій у країнах ЦСЄ, наслідки яких мали величезне значення не лише для регіону, але й для всього світу. У 1991 р. припинив своє існування і СРСР. Ці події поклали кінець *холодній війні*, зруйнували залізну завісу та розширили коло демократичних країн на планеті. Перші уявлення про тривалість і етапи переходу зазвичай ґрунтувались на досвіді країн Латинської Америки. Для відносно розвинених у промисловому відношенні соціалістичних країн ЦСЄ і СРСР, більшість *транзитологів* передбачали доволі швидкий перехід до ринкової економіки та стабільної демократії, вважаючи, що він включатиме два основних етапи – перехід до демократії і консолідацію демократії. Але на основі реального досвіду економічних і політичних реформ у колишніх країнах соціалізму, вчені в останні роки уточнюють ці попередні висновки. Зазначимо, що вчені вказують на різну кількість етапів розвитку демократії, зокрема Л.Шин називає чотири етапи трансформації постсоціалістичного суспільства: крах тоталітарної системи; перехід до демократії; зміцнення демократичної системи; вдосконалення демократичних інститутів.

Визначаючи періодизацію постсоціалістичних змін, З.Бжезинський враховує їх політичні й економічні

ity and open or latent conditions of conflict. The question is how to deal with such a negative and globally spread identity that we find in these places. Noteworthy, the idea of critical multiculturalism, postulating that the mainstream Canadian culture still controls the distribution of knowledge, systems of representation, cultural and institutional practices and social relations is in existence. It should be noted that ethnically based aggression and conflict can, at least in part, be controlled if not eliminated, by policies and legislation that provide for more power sharing between different groups and the privileged, dominant, hegemonic groups that control societies.

Key words: integration, ethnic issues, ethnocultural differences, multiculturalism, Western democracies.

© Віра Бурдяк
(м. Чернівці)

аспекти та виділяє три фази процесу демократизації і створення ринкової економіки. Перша – почалась відразу ж після падіння соціалізму. В ній відбувалась трансформація вищих структур політичної влади і первинна стабілізація економіки. Ця фаза, на думку вченого, може зайняти 1-5 років. Друга – інституційно забезпечує функціонування демократичної системи. Її завдання містять прийняття нової конституції, утвердження нової виборчої системи, впровадження у суспільну практику демократичних процедур і норм. Політичні зміни йдуть паралельно з економічними: формується банківська система, відбувається монополізація, мала і середня приватизація, основана на законодавчому забезпеченні прав власника. Друга фаза триває 3-10 років. Стійке функціонування демократичних інститутів, утвердження певної політичної культури в суспільстві і стабільного росту економіки вказують на початок третьої фази, яка може тривати 5-15 і більше років. Тож, терміни постсоціалістичного переходу виглядають досить тривалими, не менше 10 років для потужних держав ЦСЄ, а в країнах менше підготовлених, для такого переходу знадобиться понад 20 років.

Зазначимо, що транзитологія, на відміну від попередніх концепцій політичної модернізації, розглядає демократизацію як різновекторний процес, що передбачає різні, іноді й песимістичні, сценарії її розвитку. Якщо одні вчені, констатуючи поступовість і тривалість процесів реальної демократизації та лібералізації, все ж вважають, що „ми живемо у вік демократії”, що „у сучасний період немає будь-якої авторитетної альтернативи демократії... і проблеми управління XXI ст. будуть, очевидно, проблемами в межах демократії” [19, с. 24], то інші пишуть, що епоха домінування ліберальних ідей, яка розпочалась у 1989р.–завершилась. Так, болгарський вчений І.Крастев стверджує, що „на сучасному етапі найочевидніша загроза [для демократії] йде від радикального ісламу, а загроза свободі від появи *уявних демократій* –

режимів, які претендують бути демократичними і, можливо, виглядають як демократичні, але фактично з авторитарним правлінням” [15, с.52-53]. Тож, у багатьох постсоціалістичних країнах повторюється процес деполітизації суспільства і його відчуження від політичної системи. Більшість громадян „звично схвалюють олігархічну, елітарну модель влади, тобто таку державу, якою відносно ефективно управляють професійні еліти, політики і експерти. Певна активність населення на виборах змінюється пасивністю у періоди між ними. Суспільство мало реагує на прикрі випадки порушення демократії і верховенства закону” [1, с. 20]. Вважаємо, що в цьому випадку процес демократизації розглядається як уніфікація країн *третьої хвилі* щодо взірців західної ліберальної демократії, які сьогодні вже стали еталоном.

Однак, є й інше розуміння демократизації, не уніфікація політичної карти світу, а, швидше, диверсифікація демократії, розширення кількості варіантів її поступу. Якщо перший підхід акцентує увагу на тому, чи буде замінена автократія демократією, коли, з якими труднощами й завдяки чому, то другий підхід зосереджується на тому – яким типом демократії буде замінена автократія, що суть поставторитарних трансформацій не просто у поступовому, пролонгованому процесі, з труднощами уніфікації політичних систем до класичних моделей західного зразку (універсалізація ліберальної демократії), а процес розширення типологічних різновидів демократій. Так пояснюють феномен *глобальної демократичної революції* вчені-політологи (Ф.Шміттер, Г.О’Доннелл, Г.Ванштейн, А.Мельвіль). Хоч на Заході й надалі панує перший підхід, але песимістичні міркування щодо оцінок демократичного майбутнього більшої частини пострадянських держав явно починають переважати.

Варто підкреслити, що сучасна відмова від демократизації найменше пов’язана з перспективою відновлення соціалізму. Ймовірнішим, на думку деяких вчених, є встановлення націоналістичної диктатури чи утвердження на певний час політичних режимів, з елементами і демократії, і авторитаризму. Ф.Шміттер писав ще на початку 1990-х рр., що перед країнами, які знаходяться на етапі поставторитарного переходу, крім альтернативи автократії чи демократії є ще одна – поява і консолідація гібридних режимів, що поєднують у собі елементи автократії і демократії, чи існування *стійких, але таких, що не утвердились, демократій*. Він вважав, що для постсоціалістичних країн реальна перспектива це – саме встановлення *демократії, яка не утвердилась*. Водночас реальною є й перспектива консервації перехідного стану. Вона теж не дуже приваблива, адже постсоціалістичне суспільство поєднує в собі негативні риси, які дістались у спадщину від тоталітарного минулого і, не менш суперечливі риси, початку становлення ринкової капіталістичної економіки [17, с. 55].

Після першого постреволюційного десятиліття, Ф.Закарія змушений був визнати, що більшість держав,

які демократизуються – неліберальні демократії, і поява значної кількості політичних систем, які поєднують високий ступінь демократії з відсутністю багатьох ліберальних свобод, свідчить, про те, що нації можуть успішно переймати не лише різні форми капіталізму, але й різні форми демократії. Тож, ліберальна демократія може стати не завершенням цього шляху, а лише одним з можливих варіантів виходу. Він пише, що „до ХХ ст. більшість країн Західної Європи були ліберальними автократіями чи, в кращому випадку, напівдемократіями” [19, с. 26].

Хоч у поглядах західних *транзитологів* існує багато відмінностей у методологічних підходах, вони солідарні в дотриманні чіткої послідовності демократизації. Спроби ж демократизації в непередбачених для цього країнах, часто ведуть до несподіваних, а іноді й небажаних результатів. Дж.Снайдер вважає, що замість необачного підштовхування *сумнівних країн* до швидшого впровадження атрибутів *електоральної демократії і свободи преси*, міжнародному співтовариству слід вести обережну й опосередковану політику, досягаючи найперше тривалих цілей створення соціально-економічних умов лібералізації й інституціональних передумов громадянської демократії, що відсуває мрію про глобальну демократизацію і кінець історії у невизначену далечінь [18, с. 260-261].

Водночас загальнозживані і звичні в регіоні ЦСЄ та й в українських суспільних науках терміни *постсоціалістичні країни* і *постсоціалістичний світ* викликають сумнів у західних вчених. Зокрема, Т.Карозерс наголошує щодо використання цих понять, що „очевидно прийшов час залишити концепцію посткомунізму. У світі немає посткомуністичного регіону чи світу; є Центральна Європа, Південно-Східна Європа, балтійський регіон, Середня Азія, Кавказ, Росія і декілька дрібних регіонів, кожний з яких легше зрозуміти, досліджуючи його індивідуальні особливості, ніж подібні риси [3, с. 4]. На нашу думку, дійсно, після краху комунізму колишні соціалістичні країни розвивались по-різному, і нині їх важко розглядати як певну однорідну групу. Однак, є цілий ряд чинників, які діють у постсоціалістичних суспільствах означених країн, і постійно вказують на їх спільне минуле та близькість у сьогоденні (суспільна свідомість, політична культура, особливості управлінської культури тощо), тож, на жаль, цей понятійний інструмент ще певний час залишатиметься функціональним.

У кінці 1990-х рр. Ч.Гаті заявив, що лише невелика група колишніх комуністичних країн ЦСЄ (Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія) і пострадянські республіки Балтії мають змогу *успішно* завершити демократичні зміни й економічні реформи. До подібної думки про стабільність і демократичність виборчих процесів у регіоні схиляється й І.С.Яжборовська, вказуючи, що „в сучасний період у більшості країн Центрально-Східної Європи дотримані демократичні

стандарти, правила і процедури в організації виборів, при підрахунку голосів і оприлюдненні результатів виборів, обмежене втручання офіційних посадових осіб у виборчий процес, який добре організований. Представники політичних партій і неурядових організацій мають можливість спостерігати за роботою виборчих комісій на всіх рівнях. Фальсифікація виборів малоімовірна. Забезпечена регулярність їх проведення” [9, с. 54].

Водночас західні вчені пишуть, що союз між політичними партіями і виборцями, як і раніше, хиткий і крихкий, резерви емоційної лояльності, які покликані пом’якшити почуття розчарування і невдоволення, відсутні. Переважну більшість громадян країн нової демократії слід розглядати як виборців, що не приєднуються до будь-яких блоків. Це підтверджують такі кількісні показники, як відсоток населення країн ЦСЄ, що ідентифікує себе з конкретними партіями (18% в Польщі й Угорщині і майже 30% в Чехії, Словаччині, Румунії), та кількість членів партій (цей показник у країнах ЦСЄ коливається в межах 3-4%). Більшість членів партій пасивна. Лише 15-20% є активними членами партій, оскільки вони приймають участь у проведенні агітації чи, зрештою у масових заходах своїх партій. Водночас у країнах з низьким рівнем партійної ідентифікації і слабкістю партійних організацій, низький і рівень вдоволення демократією [4, с. 149-154].

Ч.Гаті вважає, що після соціалізму можуть довго існувати гібридні режими. Болгарію, Румунію та Росію, Україну, Білорусь і Молдову він відносить до групи країн з напівавторитарними режимами. Тут влада допускає існування вільної преси, проводить певні ринкові реформи, ззовні вільні вибори (з маніпуляціями). Для деяких з цих держав підходить поняття, яке утвердилось у транзитології – *делегативна демократія*, чи формальна демократична система, в якій реальна влада зосереджена в єдиному центрі – у руках президента. До третьої групи він відносить вісім колишніх радянських республік Закавказзя і Центральної Азії, які програли, адже в них на зміну тоталітаризму прийшли авторитарні режими, а шанси на становлення демократичної системи, створення ринкової економіки в близькій перспективі у них відсутні.

„На континенті, – пише вчений з Каліфорнійського університету І.Беренд, – створюється нова конфігурація, і в кращому випадку лише частина центральної і східноєвропейської периферії має потенційну можливість приєднатись до його основної частини. Інша, значно більша, частина ЦСЄ має шанси йти іншим шляхом і залишитись нестабільною, такою, що завдає постійних турбот, периферією Європи” [10, с. 270].

За класифікацію і даними „Фрідом Хаус” 1990-2002 рр., С.Уайт виявив відсутність єдиного взірця транзиту – *переходу до демократії* для країн регіону і поділив їх на чотири групи. Перша група – вільні типowo християнські (люте-ранські чи католицькі) країни, які були під владою комуністів не довго, мають вищий

рівень життя, розміщені по західному периметру СРСР (Польща, Чехія, Угорщина, країни Балтії тощо). Друга група – *частково вільні країни*, зазвичай православні, під владою комуністів були з 1917 р., мають низькі і середні доходи за класифікацією Всесвітнього банку, євразійські, а не центральноєвропейські (адже *Східної Європи* більше не існує) – Росія, Україна, Молдова, Вірменія, Грузія тощо. Третя група – невольні, зазвичай бідні за стандартами Всесвітнього банку мусульманські країни, які розміщені здебільшого в Азії. Білорусь у даній класифікації – яскраве виключення, яку можна віднести до цієї групи помилково. Азербайджан, оцінений „Фрідом Хаус” як *частково вільний*, за іншими даними, *невільний*. Майже у всіх країнах сильна президентська влада, аналог керівних органів партії радянських часів, розширена практикою використання всенародних референдумів. „Фрідом Хаус” включив дві країни з групи – Туркменістан і Узбекистан до списку *найрепресивніших режимів світу*, разом з Північною Кореєю, Екваторіальною Гвінеєю й Іраком (до вступу США і повалення режиму С.Хусейна). Четверта група – *неперехідні країни*: Китай, Північна Корея, В’єтнам – азійські країни з традиційними релігіями і низьким рівнем доходів. Серед них – найбільший за кількістю населення Китай, та В’єтнам, що за прогнозами випередить до 2050 р. Росію по кількості населення. Куба теж у цій групі, хоч географічне положення й деякі інші фактори додають їй унікальності [8, с. 25-26].

Водночас слід зазначити, що поки ще відсутні вагомі дослідження цих різних результатів процесу демократизації в регіоні. Так, С.Горовіц вважає чотири ключових фактори впливу на процеси і результати демократичного транзиту: відмінності в економічній структурі і силі тих груп, які економічно втрачають від демократизації; відмінності в політичній культурі, пов’язані з релігійними традиціями і національною ідентичністю; масштабний воєнний конфлікт; різна сила президентської влади і консолідованості партійної системи [14, с. 135]. Але в цих класифікаціях є значний суб’єктивізм, політична заангажованість і подвійні стандарти. Так, у 1990-х рр. Дж.Мюллер писав, що дехто, оцінюючи характер політичного процесу в поставторитарних країнах, загалом, і в посткомуністичних, зокрема схильні керуватись у своїх міркуваннях не *реалістичними стандартами*, а деяким *туманним ідеалом*. І ця невідповідність між образом демократії і демократичною реальністю стає фактором, який породжує суттєві аналітичні труднощі [16, с. 104]. У результаті Захід, оберігаючи свої геополітичні інтереси пішов на визнання демократичних держав, суспільний лад яких часто не відповідає навіть мінімальним стандартам західної ліберальної демократії. Очевидно, це пояснює включення до групи найуспішніших у демократизації країн Балтії, де не вирішена проблема прав т.зв. *некорінного населення* й існує *етнічна демократія*, як явний відступ від базових принципів демократії ліберальної, чи включення в число демократій країн, в яких „перемогли кольорові

революції” (Грузія, Україна) тощо [5, с. 32].

Цікава паралель і в тому, що „останні пошуки транзитологів дуже нагадують удосконалення радянського суспільствознавства, яке намагалось пояснити затягування приходу комунізму необхідністю нових і нових етапів на шляху до нього: спочатку це була „побудова основ” соціалізму, потім утвердження соціалізму „повністю і остаточно”, а згодом „розвиненого” соціалізму. У концепціях транзитологів місце комунізму займає ліберальна демократія, але загальний принцип, схоже, той же. Досягнення (рано чи пізніше) деякого нормативного взірця не піддається сумніву. Хоч, у даному випадку взірць, ніби й, не такий утопічний і навіть має конкретне історичне втілення. Однак, вирваний з контексту сучасності (і процесу глобальних взаємодій та трансформацій) він за визначенням набуває рис „міфологеми”, – пише С.Пшизова [6, с. 23]. У свою чергу, Т.Карозерс вказує, що є помилки теорії „поетапної (стадійної) демократизації”, що „стадійність спрямована на те, щоб відкласти демократизацію на невизначений час; у його основі – глибокий скептицизм відносно цінності демократії і ймовірності її перемоги” [2, с. 85].

Таким чином, західні спостерігачі зазначають, що реально в більшості пострадянських держав в останнє десятиліття ХХ ст. розпочався не період реформ, а занепад; не демократичний транзит, а розпад і ерозія державної влади. М.Буровий писав, що „замість очікуваного неоліберального революційного розриву з минулим чи неоінституціональної тенденції еволюційного руху до майбутнього капіталізму, в Росії відбувається регресивна деградація, викликана розширенням сфери обміну за рахунок виробництва” [11, с. 270]. Ці процеси йдуть ще з пізньої радянської епохи, однак завдяки політиці Б.Сльцина і бездумному використанню порад Заходу, вони значно прискорились у пострадянський період, іноді, в певні моменти, ставлячи навіть під питання саме існування Росії, або інших пострадянських країн. Зокрема С.Фіш, роблячи деякий підсумок під західними дослідженнями *російського транзиту*, пише про три основні причини, за якими, на його думку, не відбулась російська демократія за західними стандартами: т.зв. *ресурсне прокляття*; здійснення економічної політики – домінування держави в економіці країни; інституціональна особливість – обраний (для Росії у 1993 р.) конституційний дизайн, в якому домінуюча роль належить президенту, а не парламенту [12, с. 54]. При цьому він *забуває* ще одну важливу причину – якість порад, які давали в 1990-х рр. західні експерти росіянам. Самі вони пишуть, що „якість рекомендацій з економічних питань, які адміністрація Клінтона давала Росії, була настільки низька, а їх наслідки – настільки погані, що 81% росіян вважає, що їх метою було перетворення Росії на другорядну країну” [7, с. 62]. Водночас процеси демократизації країн регіону співпали в часі з кризою світової демократії, каталізатором якої була терористична атака на США

11 вересня 2001 р. Проте, ще на початку 1990-х рр. Е.Хобсбаум зазначав, що „на жаль, з настанням нового тисячоліття протиріччя демократії не відійшли назавжди в минуле. І може трапитись, що світ, на біду, знову вступить у такий період, коли її переваги не будуть здаватись настільки очевидними, як у період між 1950 і 1990 рр.” [13, с.141].

Джерела та література:

1. Демократическое правовое государство и гражданское общество в странах Центрально-Восточной Европы. – М.: Наука, 2005. – 184 с;
2. Карозерс Т. Ошибка теории „поэтапной демократизации” // Pro et Contra. – 2007. – Т. 11. – № 1. – С. 85-105;
3. Карозерс Т. Помощь Запада становлению гражданского общества в Восточной Европе и бывшем Советском Союзе // КПВО. – 2000. – №1. – С. 2-9;
4. Плассер Ф., Плассер Г. Мировая практика проведения политических кампаний: анализ деятельности профессионалов. – М.: Вейсл, 2005. – 416 с;
5. Попова О.В. Почему Россия – „несвободная страна”, или о том, „как нас посчитали”. Ч. 1 // ПОЛИТЭКС. – 2006. – Т. 2. – №1. – С. 31-50;
6. Пшизова С.Н. От подражания к имитации: партийное строительство на постсоветском пространстве // Власть. – 2003. – № 12. – С. 23-48;
7. Россия и современный мир. – М.: НИ ВШУ, 2007. – 74 с;
8. Уайт Ст. Еще раз о посткоммунистической транзиции // Социс. – 2003. – № 11. – С. 22-30;
9. Яжборовская И.С. Трансформация избирательных систем и выборы в странах Центрально-Восточной и Юго-Восточной Европы // Новая и новейшая история. – 2008. – № 2. – С. 3-20;
10. Berend I.T. The „Crisis Zone” Revisited: Central and Eastern Europe in the 1990-s // East European Politics and Society. – 1999. – №2. – P. 268-276;
11. Burawoy M. Transition without Transformation: Russia's Involuntary Road to Capitalism // East European Politics and Society. – 1999. – Vol. 15. – №2. – P. 266-274;
12. Fish M. St. Democracy Deriled in Russia: The Failure of Open Politics. – Cambridge, 2005. – 189 p;
13. Hobsbawm E. Age of Extremes: The Short Twentieth Century. 1914-1991. – London: Michael Joseph Ltd, 1994. – 647 p;
14. Horowitz S. Sources of Post-communist Democratization: Economic Structure, Political Culture, War and Political Institutions // Nationalities Papers. – 2003. – June. – Vol. 31. – №2. – P. 131-139;
15. Krastev I. Democracy's „Doubles” // J. of Democracy. – 2006. – Vol. 17. – №2. – P. 50-63;
16. Mueller J. Democracy, Capitalism and the End of Transition // Postcommunism: Four Perspectives / Ed. M. Mandelbaum. – N.Y., 1996. – P. 102-112;
17. Schmitter Ph. The Consolidation of Democracy and Representation of Social Groups // American behavioral scientist. – 1992. – March-June. – Vol. 35. – № 4-5. – P. 48-64;
18. Snyder J. From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict. – N.Y.; London: W.W. Norton & Company, 2000. – 382 p;
19. Zakaria F. The Rise of Illiberal Democracy // Foreign Affairs. – 1999. – № 6 (November/December). – С. 22-43.

Vira Burdiak

A Variety of Attitudes to Research of Democratic Changes in the Post-Socialist World

Democratic changes in the Central-Eastern Europe and the former USSR are researched in the article. The author found out the absence of unique standard of transition to democracy for these countries and they are divided into four groups: free typically Christian; partly free orthodox

УДК: 327:34

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ГУУАМ ТА АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ОБ'ЄДНАННЯ

У статті автор розглядає особливості інтеграційних регіональних процесів на території СНД, зокрема ГУУАМ, а також основні етапи та шляхи їх подальшого розвитку. Наголошено, що у процесі становлення ГУУАМ сформована система різномірних контактів за участю глав держав, керівників зовнішньополітичних і оборонних відомств, національних координаторів. У висновках автор зазначає, що за чотири роки відбулися певні зміни напрямів і пріоритетів розвитку ГУУАМ, що засвідчили рішення Ялтинського саміту, зокрема: звужено перелік напрямів політичного співробітництва; заявлено про неможливість перетворення ГУУАМ на воєнно-політичну структуру; ключовим напрямом співробітництва визначено розвиток економічних відносин.

Ключові слова: інтеграція, ГУУАМ, Ялтинський саміт, пріоритети розвитку.

Сучасний світ – світ конкуренції. Найкращою ілюстрацією цього служить розвиток подій за перші роки ХХІ століття. Країни із високорозвинутою економікою відтісняють менш розвинутих конкурентів із перспективних ринків. Однак конкурують не тільки економіки – йде змагання між проектами майбутнього світового устрою, між різними точками зору на шляхи розвитку, між формами організації міжнародного життя та принципами взаємин між державами.

Найбільш великим досягненням на цьому шляху пошуку нових форм міждержавних об'єднань стало утворення Європейського Союзу; активізується також діяльність ряду об'єднань в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Інтеграційні процеси набирають сьогодні силу у багатьох регіонах світу.

Цілком зрозуміло, що Україна не може залишатися осторонь від цих загальносвітових процесів, хоча їй необхідно вирішувати власні завдання, пов'язані із реорганізацією її господарства та інфраструктур, а також із серйозними перетвореннями у суспільному житті.

Одне із важливих завдань на сучасному етапі – досягти нової якості участі нашої держави у світових процесах. Україні необхідне різноманітне багатовекторне співробітництво та взаємодія з республіками колишнього СРСР, з Європою, США, країнами Азії. Адже реальність ХХІ століття полягає у тому, що основними гравцями та силами на світовій арені стає не тільки держава, але і транскордонні

countries; unintentional poor Moslem countries; the intransigent – Asian countries are with traditional religions and low level of income. The author analyses attitudes towards democratization and stages of transitional period in the countries of region and proves that democratization is not unification of the political map of the world but diversification of its development.

Key words: democratization, diversification, transit.

© Роман Гарат
(м. Коломия)

структури та об'єднання: регіональні структури, неурядові організації на кшталт Greenpeace, світові релігії. Їх вплив розповсюджується на всесвітні інфраструктури фінансів, комунікацій та транспорту.

Однією із основних проблем, пов'язаних з аналізом сучасного стану СНД та прогнозування розвитку інтеграційних тенденцій, постає питання про передумови об'єднання колишніх радянських республік. У більшості досліджень, присвячених взаємодії країн Співдружності, аналізуються фактори, які перешкоджають або сприяють відновленню єдності пострадянського простору [5–6, 10–12].

У даній статті автор поставив собі за мету розглянути особливості інтеграційних регіональних процесів на території СНД, зокрема ГУУАМ, а також основні етапи та шляхи їх подальшого розвитку.

ГУУАМ є регіональним об'єднанням п'яти держав – України, Азербайджанської Республіки, Грузії, Республіки Молдова та Республіки Узбекистан. Слід зазначити, що ГУУАМ по суті було та й залишається єдиним на теренах СНД міжнародним об'єднанням, в якому не присутня Російська Федерація. У зв'язку із цим експерти в сфері міжнародних відносин, особливо російські, пов'язують заснування цієї регіональної організації із діяльністю США, які за допомогою цієї структури, за словами головного радника з питань Євразії держдепартаменту США Ст.Манна, намагалися „запровадити геополітичний плюралізм на пострадянському просторі”, а також забезпечити „сприяння зміцненню демократії та безпеки у цих державах” [4]. Погоджується із такою оцінкою і керівник Українського інституту глобальних стратегій В. Карасьов, який зазначив, що США вбачають у цій організації інструмент збереження „демократичних тенденцій” в регіоні і „закріплення контролю над багатими газом та нафтою регіонами” [4]. Грузинський політолог Р. Сакварелідзе вважає, що „американці розглядають ГУУАМ як засіб віддалення від Росії усіх інших держав-членів СНД...З моменту свого виникнення ця організація виступала як альтернатива СНД, де домінувала Росія” [4].

Перша сторінка нинішнього об'єднання була написана у Страсбурзі 10 жовтня 1997 року під час саміту Ради Європи. Тоді було проголошено заснування консультативного форуму ГУУАМ у складі чотирьох країн